

Др Љубодраг Димић*

Борис Беговић, Зоран С. Мирковић (ур.), *Правни поредак Независне Државе Хрватске*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2017, 356.

Структуру зборника радова *Правни поредак Независне Државе Хрватске*, осим инструктивног уводног текста који потписују приређивачи, чини девет правних студија, од којих свака представља поуздан научни одговор на више кључних питања о правном поретку Независне Државе Хрватске (НДХ). Аутори радова су угледни професори Правног факултета у Београду. Тој осетљивој теми, препуној контроверзи, стереотипа, историјских, научних и политичких фалсификата, аутори приступају рационално (истина се жели сазнати и саопштити), објективно (видно је настојање да се искорачи из оквира једног ограниченог виђења), прецизно и јасно (уз дефинисање појмовног апарата који се користи и успостављање критеријума вредновања појава), „отворено“ за нова сазнања (ништа није дефинисано као коначно), изнад свега научно (засновано на изворима и научном методу).

Трагајући за одговорном на питање правног карактера НДХ, Милош Здравковић пише о основним својствима које поредак мора да има да би био сматран правним, о понашању усташких власти које употребом неограничене силе доводе у питање саму правну природу поретка и физички и духовни опстанак читавих народа, о околностима које егзистенцијално угроженим категоријама становништва допуштају да не буду лојалне таквој држави. Обављено истраживање је показало да поредак успостављен у НДХ није био правни (није у свим сегментима дефинисан, одређен и ограничен правом) и да га је одликовало незаконоње засновано на кршењу правних норми и бескрупулозном спровођењу конкретних програмских циљева усташке власти, што је доводило у питање не само његову правност већ и државност.

* Аутор је редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Београду и редовни члан Српске академије наука и уметности, ljdimic@f.bg.ac.rs.

Зоран Мирковић пажњу посвећује расном законодавству (заузима „централно место“ у правном поретку НДХ) и показује да је у питању „аутохтони законодавни пројекат“, инспирисан законодавством и праксом Трећег рајха, али осмишљен од хрватских стручњака, „побољшан“ у односу на нацистичке узоре и стриктно примењиван као „државни пројекат“ према Јеврејима и Ромима.

Питање уставног карактера државности НДХ у средишту је анализа Танасија Маринковића. Аутор пише о критеријумима који одређују карактер власти НДХ и анализира њен легитимитет који има упориште у митологизованом „хрватском државном праву“ и подршку Римокатоличке цркве и већег дела становништва хрватске националности.

Интересовања Марка Давинића превасходно су усмерена ка правној анализи положаја војске и полиције у НДХ. Аутор је размотрио правно устројство и деловање војних и полицијских снага, делатност паралелних структура у апарату власти, активности „дивљих усташа“ које су дејствовале мимо законских прописа и званичних наредби, али у правном оквиру оружаних снага НДХ.

Кривично право НДХ предмет је научних анализа Игора Вуковића. Аутор је указао на значајне новине у кривичном праву НДХ (на пример, кажњавање злочина велеиздаје) уведене са намером да буду заштићени „животни интереси хрватског народа“, сачуван „опстанак НДХ“, заштићене „државне власти“. Та кривична дела, иако по својим основним обележјима нејасна, недоречена и сасвим произвољно тумачена, била су санкционисана смртном казном и намењена не само елиминацији појединаца већ и читавих народа. Највећи део убијених у НДХ страдао је без икаквог правног процеса и доказане кривице, чиме је дерогирано начело законитости и правности државе.

Међународни статус НДХ још једна је од важних тема о којој пишу Ивана Крстић и Милош Јовановић. Ослањајући се на добро познавање теорије међународног права, аутори су показали да је НДХ својеврстан „гранични случај“ у међународном праву. Будући прихваћена од већине становништва, НДХ није била марионетска држава (испуњава један од основних критеријума државе – прихваћеност). Када је у питању критеријум независности, НДХ је била независна, али не и суверена држава. Суштински, то је била „држава у покушају“, чије је постојање било орочено трајањем Другог светског рата.

Дејан Поповић, у раду посвећеном пореском праву НДХ, даје компаративну анализу ширег историјског контекста у коме је та држава деловала, идентификује посредне и непосредне порезе, таксе и поступке преузете из праксе југословенске државе и показује да се

не може говорити о нормативности правног поретка НДХ. Анализе су показале да порески систем НДХ није био добро организован ни ефикасан, да су се изван контроле пореског апарата налазила бројна подручја, да је држава била суочена са фискалним проблемима које није било могуће решити ни применом ванредних мера.

У средишту истраживања Далибора Ђукића био је правни положај Хрватске православне цркве у НДХ. Аутор је размотрио порекло идеје о формирању нове цркве и показао да је настанак те државне (а не верске) институције упориште имао у настојању усташких власти да што „ефикасније“ реше „српско питање“. Нова „црквена организација“ није у канонском смислу била црква, није била ни православна јер је нису признале остале православне цркве и само је фиктивно била хрватска јер ни њени верници нити свештенство нису били хрватске националности.

Колегиница Нина Кршљанин пише о деформацијама у правном режиму непокретности у НДХ. Анализирајући примену три групе законских аката које су регулисале заштиту непокретности, ауторка је закључила да је правна пракса била изразито дискриминаторска према Србима, Јеврејима и Ромима.

Слика правног поретка НДХ, коју ова књига нуди, заснована је на примарним истраживањима, научно је утемељена и поуздана. Склоност аутора да пажљиво анализирају чињенице, уочавају нове скупове односа у прошлости и критички преиспитују и вреднују већ написано резултирала је сигурним закључцима о друштвеној појави каква је била НДХ. То је књига слојевитог садржаја која отклања дилему да ли је НДХ била држава и додатно потврђује да је учињени злочин геноцида над Србима, Јеврејима и Ромима био државни пројекат.